

พระพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตาย

ณัชปภา วาสิงหน*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในบริบทของพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่าตามหลักพระพุทธศาสนามนุษย์มีสิทธิที่จะตาย เพราะพระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีชีวิตของตนอีกทั้งยังเป็นผู้ที่รักและรับผิดชอบตนยิ่งกว่าผู้ใด อย่างไรก็ตามสิทธินี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงอสังขัตติยกรรมและการุณยฆาตทุกชนิด อสังขัตติยกรรมที่ร้องขอให้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำ (Assisted Suicide) และการุณยฆาตทางตรง (Active Euthanasia) เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้เพราะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เฉพาะอสังขัตติยกรรมชนิดที่กระทำด้วยตนเองและการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เท่านั้นที่จัดเป็นสิทธิที่สามารถทำได้ แนวคิดสิทธิที่จะตายภายใต้กรอบคิดของพระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกับแนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) อนึ่งแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนานี้เป็นเพียงแนวคิดที่ยืนยันอำนาจของผู้กระทำเท่านั้นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการตายดีหรือไม่ดีตามหลักการของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, สิทธิที่จะตาย

* ศศ.บ. เกียรตินิยมอันดับ ๒ (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ศศ.ม. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสำนักวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Buddhism and Concept of Right to Die

Abstract

This article aims to study the concept of the right to die in Buddhism context. It is found that Buddhism has a concept of the right to die, because in Buddhism human beings are considered the owner of their lives. They also love themselves and are responsible for their own actions. However, this type of right does not include all kinds of suicide and euthanasia. Assisted suicide and active euthanasia are the types of action that are not permitted because they infringe on others' right. Only self-committed suicide and voluntary passive euthanasia are regarded as the right of all human beings. The concept of the right to die in Buddhist theory is similar to that of Liberalism. Nonetheless, the concept of the right to die in Buddhism only affirms doer's autonomy. It is not related to the topic of good or bad death in Buddhism.

Keywords : Buddhism, right to die

บทนำ

ปัญหาสิทธิที่จะตาย (The right to die) ในแง่หนึ่งก็คือปัญหาสิทธิในการกำหนดชีวิตตนเองของมนุษย์ (Self-determination) ถือเป็นปัญหาพื้นฐานของชีวิตที่น่าสนใจประการหนึ่ง เพราะแม้ความตายจะเป็นกลไกการดับสลายชีวิตตามธรรมชาติที่ต้องเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนหรือทุกชีวิตอยู่แล้ว แต่กรณีที่มีมนุษย์ประสงค์ให้สิ่งนี้เกิดขึ้นก่อนกำหนดไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นคือมนุษย์มีสิทธิที่จะกำหนดความตายหรือมีสิทธิที่จะตายหรือไม่ ความเข้าใจในปัญหานี้ นอกจากจะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้ว ประเด็นสำคัญยังช่วยให้เกิดการวางท่าทีและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมระหว่างมนุษย์ด้วยกันเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่อุบัติการณ์เกี่ยวกับอัตวินิบาตกรรมหรือการฆ่าตัวตาย (Suicide) ได้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งได้เริ่มมีกระแสการเรียกร้องให้สังคมออกกฎหมายในรูปของกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิที่จะตายของบุคคลในเรื่อง การุณยฆาต (Euthanasia/Mercy killing) รวมทั้งการปฏิเสธการรักษา (Refuse medical treatment)^๑ ซึ่งถือเป็นรูปหนึ่งของ การุณยฆาตทางอ้อม (Passive Euthanasia) ความเข้าใจในเรื่องนี้จึงนับเป็นเรื่องสำคัญ

นอกจากนี้ในฐานะที่ในปัจจุบันสังคมโลกส่วนใหญ่ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยได้ให้การยอมรับในหลักการของสิทธิมนุษยชน^๒ ดังปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในกฎหมาย

รัฐธรรมนูญ^๓ สิทธิที่จะตายจึงนับเป็นประเด็นที่อาจถูกตั้งคำถามได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนหรือไม่ และถ้าใช่ สิทธิที่จะตายควรได้รับการรับรองและคุ้มครองเช่นเดียวกับสิทธิมนุษยชนในแง่อื่นๆ ด้วยเช่นกันหรือไม่

เนื่องจากสิทธิที่จะตายเป็นเรื่องที่มีความพิเศษเฉพาะ เพราะเกี่ยวข้องกับความเป็นความตายซึ่งมีความละเอียดซับซ้อนและเกี่ยวพันกับหลายเรื่อง เรื่องนี้จึงยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงและโต้แย้งกันไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะในมิติของศีลธรรมหรือมุมมองตามหลักของศาสนา เพราะเหตุว่าศาสนาเป็นรากฐานสำคัญในการให้ความหมายเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งการดำรงอยู่รวมทั้งการสิ้นสุดหรือตายไป คำตอบที่ชัดเจนจากศาสนาจึงมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดท่าทีและวิถีปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่องนี้เช่นกัน ฉะนั้นเพื่อให้ได้คำตอบว่าศาสนามองเรื่องสิทธิที่จะตายอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำตอบจากพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาหนึ่งในสังคมไทยที่ดำรงอยู่ท่ามกลางคำถามหรือข้อถกเถียงในเรื่องดังกล่าว จึงสมควรพิจารณาเรื่องนี้อย่างจริงจัง

๑. ความตายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะตาย

เมื่อกล่าวถึงสิทธิที่จะตาย โดยทั่วไปหมายถึงสิทธิที่เกี่ยวข้องกับความตายที่ไม่ใช่ความตายตามปกติ หากแต่เป็นความตายที่เป็นไปตามเจตจำนงหรือความประสงค์ของผู้ตาย ดังนั้นสิทธิที่จะตายจึงเกี่ยวข้องกับการตาย ๒ ประเภทหลัก คืออัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาต เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพิจารณาประเด็นเรื่องสิทธิที่จะตาย ขอลงถึงรายละเอียดเบื้องต้นของอัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาตพอสังเขป ดังนี้

^๑ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ (ไทย) พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒ ระบุว่า “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุข ที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตนหรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้...”

^๒ องค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนใน พ.ศ. ๒๔๙๑ (Universal Declaration of Human Right, 1948) โดยประเทศไทยได้ออกเสียงสนับสนุนปฏิญญาดังกล่าว

๑.๑ อัตวินิบาตกรรม

โดยทั่วไปอัตวินิบาตกรรม (Suicide) หรือเรียกทั่วไปว่าการฆ่าตัวตาย เป็นที่เข้าใจสำหรับคนโดยทั่วไปอยู่แล้วว่าเป็นการตายที่เป็นผลมาจากเจตนาและการกระทำของผู้ตาย ดังความหมายที่สะท้อนจากอักษรหรือศัพท์ คำว่า อัตวินิบาตกรรม เป็นคำประสมมาจาก คำว่า อัตต + วินิบาต + กรรม โดย อัตต หมายถึง ตัวตน, ตนเอง วินิบาต หมายถึง การทำลาย, การฆ่า กรรม หมายถึง การกระทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๘: ๙๓๒) ดังนั้นอัตวินิบาตกรรม จึงหมายถึงการกระทำที่เป็นการทำลายหรือการฆ่าตนเอง ส่วนคำว่า Suicide มาจากภาษาละตินว่า suicidium ซึ่งมาจากคำว่า sui caedere ซึ่งหมายความว่า “to kill oneself” (Wikipedia, 2014: online) สอดคล้องกับการนิยามความหมายของคำนี้จากแหล่งอื่นๆ อาทิ “การกระทำที่ผู้กระทำมีเจตนาที่จะพรากชีวิตของตนเอง” (Encyclopedia britannica, 2014: online)^๔ หรือ “การกระทำที่ถือว่าเป็นอัตวินิบาตกรรม ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจงใจนำมาซึ่งความตายของเขาและเธอในสภาพที่ผู้อื่นมิได้บังคับเขาและเธอให้กระทำการดังกล่าว” (David J. Mayo, 1982: 99) เป็นต้น กล่าวได้ว่าอัตวินิบาตกรรม หรือการฆ่าตัวตายก็คือการจงใจทำร้ายตนเอง ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ชีวิตของตนเองสิ้นสุดหรือตายลง โดยทั่วไปหากชีวิตนั้นสิ้นสุดหรือตายลงตามความประสงค์ของผู้กระทำถือเป็นการฆ่าตัวตายสำเร็จ (Completed Suicide) แต่หากไม่เป็นไปตามความประสงค์ของผู้กระทำ ถือว่าเป็นการพยายามฆ่าตัวตาย (Attempted Suicide) ส่วนวิธีการทำร้ายตนเองเพื่อให้ถึงแก่ความตายนั้นมีหลากหลายวิธี เช่น การแขวนหรือผูกคอตาย การดื่มหรือกินสารเคมี การใช้อาวุธต่างๆ เช่น ปืนหรือมีด การกระโดดลงมา

จากที่สูง การกระโดดน้ำ เป็นต้น อนึ่ง แม้การฆ่าตัวตายโดยทั่วไปจะหมายถึงการตายที่เป็นผลมาจากการกระทำของผู้ตายเอง กระนั้นในเชิงข้อเท็จจริงการฆ่าตัวตายบางกรณีอาจเกี่ยวข้องกับผู้อื่นด้วย อาทิ การฆ่าตัวตายโดยการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น (Assisted Suicide) ไม่ว่าจะเป็นการร้องขอต่อแพทย์ (Physician-Assisted Suicide) หรือต่อผู้ใดก็ตาม อย่างไรก็ตามการกระทำดังกล่าวนี้ก็ถือว่าเป็นการฆ่าตัวตายอยู่ดี ทั้งนี้เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเจตจำนงของผู้ตายเป็นสำคัญ

เมื่อกล่าวถึงประเภทของการฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตายสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ อย่างไรก็ตามหากจำแนกตามวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่ผลักดันให้เกิดการฆ่าตัวตาย สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเภทหลัก คือ (๑) อัตวินิบาตกรรมระดับสถาบัน (Institutional Suicide) การฆ่าตัวตายประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการหรืออุดมคติบางประการของสังคม โดยภาพรวมมักจะกระทำเพื่อแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบหรือเสียสละแก่สังคมของตน การฆ่าตัวตายเช่นนี้มักจะไม่มีการยับยั้งหรือโต้แย้งจากสังคม แต่มักได้รับการยอมรับ เทียบเท่าประเพณีหรือกฎเกณฑ์ข้อหนึ่งของสังคมนั้น กรณีตัวอย่างการฆ่าตัวตายระดับสถาบันที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น การทำฮาราคิริ (Hara-Kiri) ในพิธีโบราณของชาмуไรญี่ปุ่น การพลีชีพด้วยผืนธงบินรบคามิกาเซ่ (Kamikaze) เพื่อหยุดยั้งกองทัพเรือของสหรัฐอเมริกาของทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง การกระโดดเข้ากองไฟเพื่อตายตามสามีของภรรยา (Sati) ในวัฒนธรรมของชาวฮินดู หรือการสละชีวิตของคนชราหรือผู้เจ็บป่วยเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวหรือสังคมของคนในบางวัฒนธรรม เป็นต้น (๒) อัตวินิบาตกรรมระดับบุคคล (Individual Suicide) การฆ่าตัวตายประเภทนี้เกิดจากวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือไม่ได้ทำด้วยจุดประสงค์เพื่อตอบสนองหลักการหรืออุดมคติทางสังคมแต่ประการใด

^๔ “the act of intentionally taking one’s own life.”

หากเป็นการทำที่มุ่งตอบสนองตัวเองเป็นหลัก แม้ในบางกรณีพบว่ามีปัจจัยภายนอกเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดการฆ่าตัวตายประเภทนี้อยู่บ้างก็ตาม แต่จุดประสงค์หรือองค์ประธานที่การฆ่าตัวตายประเภทนี้มุ่งตอบสนองก็คือตนเอง ไม่ใช่สิ่งอื่น การฆ่าตัวตายระดับบุคคลก็คือการฆ่าตัวตายโดยทั่วไป การฆ่าตัวตายประเภทนี้มักจะมีการยับยั้งหรือโต้แย้งจากสังคมมากกว่าการฆ่าตัวตายระดับสถาบัน

๑.๒ การุณยฆาต

การุณยฆาตหรือเมตตาฆาตในภาษาไทยเป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำในภาษาอังกฤษว่า “Euthanasia” และ “Mercy Killing” โดยคำว่า Euthanasia นี้มาจากภาษากรีกอีกชั้นหนึ่ง ประกอบด้วยคำว่า “Eu” แปลว่า “ดี” (Well, Good) และคำว่า “Thanatos” แปลว่า “ความตาย” (Death) รวมความแล้วจึงได้ความหมายว่า “การตายดี” (Good Death) (Wikipedia, 2014: online) ส่วนการตายดีดังกล่าวจะมีความหมายและขอบเขตเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับมุมมองและความเชื่อของบุคคล สถาบันทางการแพทย์ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความของการตายดีซึ่งอาจถือเป็นมาตรฐานทั่วไปไว้ว่า “การตายดี คือ การตายที่ปลอดจากความทุกข์ทรมานที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ของคนป่วย ญาติ และผู้ให้การรักษา และโดยทั่วไปควรเป็นไปตามความประสงค์ของคนป่วยและญาติ บนพื้นฐานของการรักษาด้านการแพทย์ วัฒนธรรมและจริยธรรมที่ได้มาตรฐานและดีงาม” (อ้างใน สุมาลี นิมนานันต์, ๒๐๑๔: online) ส่วน Mercy Killing หมายถึง การฆ่าด้วยความเมตตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมายถึงความเมตตาที่มีต่อผู้ป่วยที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตให้ได้ตายลงอย่างปราศจากความเจ็บปวด (The Free Dictionary by Farlex, 2014: online) ความหมายจากศัพท์ดังกล่าวเห็นได้ว่า การุณยฆาตและ Mercy Killing มีความหมายไปในลักษณะเดียวกันคือเป็นคำที่สื่อถึงเจตนา

ของผู้กระทำคือมีความเมตตากรุณาต่อผู้ถูกกระทำการุณยฆาตนั้น ส่วน Euthanasia เป็นคำที่สื่อถึงสภาพที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้รับการกระทำการุณยฆาตคือได้ตายลงอย่างดีหรืออย่างสงบ

นอกจากความหมายตามนัยของตัวอักษรดังกล่าวนี้ การุณยฆาตยังได้รับการนิยามหรือการให้ความหมายในลักษณะต่างๆ อีก เช่น การุณยฆาต หมายถึง “การฆ่า...ที่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากความโกรธเคืองหรือมุ่งร้าย หากแต่เกิดจากความเมตตา กรุณา ปราศจากการให้คนที่ถูกฆ่านั้นพ้นจากความทุกข์ทรมาน (สมภาร พรหมทา, ๒๕๔๑: ๑๒๑) การุณยฆาต หมายถึง การทำให้ตายโดยปราศจากความเจ็บปวดแก่คนไข้หรือผู้ป่วยที่กำลังได้รับความทุกข์ทรมานอย่างมากจากโรคร้ายที่ไม่อาจรักษาให้หายได้ ด้วยความรู้สึกละเมตตา สงสารต่อคนไข้หรือผู้ป่วยนั้น (Robert Audi, 1999: 252) หรือการุณยฆาต หมายถึง การกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อให้บุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะน่าเวทนาเดือดร้อนแสนสาหัส เนื่องจากสภาวะทางร่างกายหรือจิตใจไม่ปกติ ขาดการรับรู้เรื่องใดๆ ทั้งสิ้น ทำการรักษาให้หายไม่ได้ ดำรงชีวิตอยู่ต่อไปก็มีแต่จะสิ้นสภาพการเป็นมนุษย์ จบชีวิตลงเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน รักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจำกัดความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจ (การุณยฆาต : ฆ่าด้วยความกรุณา, ๒๐๑๔: online) เป็นต้น

โดยทั่วไปการุณยฆาตสามารถกล่าวถึงอย่างครอบคลุมถึงกรณีของคนทั่วไป อาทิ แม่ที่สังสารลูกที่พิการอย่างรุนแรงจึงฆ่าลูก โดยการให้ยานอนหลับเกินขนาดเพื่อหวังให้ลูกตายไปก่อน เพราะตนเองก็กำลังจะเสียชีวิตลงอีกไม่นานด้วยโรคร้าย หรือเพื่อนทหารที่ยิงเพื่อนทหารด้วยกันที่กำลังบาดเจ็บสาหัสให้ตายเร็วขึ้น เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในความทรมานจากเงื้อมมือของศัตรู ในขณะที่กำลังถูกศัตรูไล่ล่าในสงคราม เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการุณยฆาตมักถูกกล่าวถึงในบริบทที่เกี่ยวข้องกับทางการแพทย์ โดยเฉพาะ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการทำการุณยฆาตของคน

ทั่วไป ในภาคปฏิบัติหาหลักฐานพิสูจน์เพื่อแยกแยะว่าต่างจากฆาตกรรมทั่วไปซึ่งเป็นสิ่งผิดกฎหมายได้ยาก อีกทั้งการทำการุณยฆาตในบริบททางการแพทย์เริ่มมีบทบาทขึ้นมาก ด้วยเหตุที่ในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการทางการแพทย์มากขึ้น ความเจริญดังกล่าวเปิดโอกาสให้เราสามารถเร่งและยืดระยะเวลาการตายของผู้ป่วยที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตออกไปจากการตายตามธรรมชาติได้มาก สถานการณ์เช่นนี้จึงเกิดประเด็นข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับเรื่องสิทธิที่จะตายของผู้ป่วยดังกล่าวแล้วขึ้นมา ประกอบกับการทำการุณยฆาตในบริบทดังกล่าวมีความชัดเจนที่สามารถแยกออกจากการทำฆาตกรรมทั่วไปได้ เหตุนี้ปัจจุบันการุณยฆาตจึงมักถูกกล่าวถึงในบริบททางการแพทย์เป็นหลัก โดยเฉพาะในสถานการณ์การปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิต การอภิปรายในบทความนี้ก็อภิปรายภายใต้บริบทดังกล่าวนี้

เมื่อก้าวถึงประเภทของการุณยฆาต การุณยฆาตสามารถจำแนกออกได้ ๒ ลักษณะ คือจำแนกตามลักษณะการกระทำของผู้กระทำคือแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ และจำแนกตามเจตนาหรือความประสงค์ของผู้ถูกกระทำคือผู้ป่วย แต่ละลักษณะมีรายละเอียด (นันทอินทนนท์, ๒๐๑๔: online) โดยสังเขป คือ ก. จำแนกตามลักษณะการกระทำ มี ๒ ประเภท คือ (๑) การุณยฆาตทางตรง (Active Euthanasia) หมายถึง การทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ชีวิตโดยเจตนา และผู้กระทำได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ป่วยโดยตรง เช่น การฉีดยาซึ่งโดยผลของการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตาย (๒) การุณยฆาตทางอ้อม (Passive Euthanasia) หมายถึง การทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ชีวิตโดยเจตนา แต่ผู้กระทำมิได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ป่วย ทั้งยังปฏิเสธที่จะเข้าแทรกแซงเพื่อป้องกันมิให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตาย และโดยเหตุแห่งการปฏิเสธเช่นนี้เองทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตาย จากคำอธิบายดังกล่าวที่ว่าทำให้ผู้ป่วย

ถึงแก่ชีวิตแต่ผู้กระทำมิได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้เขียนเห็นว่าโดยสาระแล้วก็คือการปล่อยให้ผู้ป่วยได้ตายไปตามสภาพหรือตามธรรมชาตินั่นเอง ข. จำแนกตามเจตนาหรือความประสงค์ของผู้ป่วย มี ๒ ประเภท คือ (๑) การุณยฆาตโดยสมัครใจ (Voluntary Euthanasia) หมายถึง การทำการุณยฆาตตามความประสงค์ของผู้ป่วยที่มีสติสัมปชัญญะอยู่นั้น (competent patient) หรือเป็นไปตามคำสั่งที่ผู้ป่วยได้ให้ล่วงหน้า (advance directive) (๒) การุณยฆาตโดยปราศจากความสมัครใจ (Non-voluntary Euthanasia) หมายถึง การทำการุณยฆาตให้ผู้ป่วยที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ (incompetent patient) ให้ตายโดยสงบ ตามความประสงค์ของผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมาย ในการแสดงเจตนาแทนผู้ป่วย (patient's surrogate)

แม้ปัญหาการุณยฆาตจะมีรายละเอียดไปตามประเภทของการุณยฆาตดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตามก็ตามหากมองในมิติเรื่องสิทธิที่จะตาย การุณยฆาตทุกประเภทต่างสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นปัญหาเรื่องสิทธิที่จะตายของผู้ป่วยเป็นหลัก แม้ปัญหาการุณยฆาตบางประเภท เช่น การุณยฆาตโดยปราศจากความสมัครใจ (Non-voluntary Euthanasia) ที่ดูเหมือนจะไม่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะตายของผู้ป่วย แต่แท้จริงหากมีการดำเนินการหรือตัดสินใจแทนผู้ป่วยต้องถือเป็นเพียงการดำเนินการเพื่อให้ผู้ป่วยได้ใช้สิทธิที่จะตายของเขาอยู่ดี เพราะการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นไปไม่ได้หากเชื่อว่าตัวผู้ป่วยเองไม่มีสิทธิในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามในแง่ความเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ เพื่อป้องกันการแอบอ้างหรือการใช้สิทธิที่จะตายแทนผู้อื่นอย่างไม่สุจริต หากผู้ป่วยเป็นผู้อยู่ในฐานะเป็นผู้มีวุฒิภาวะตามควร การแสดงเจตจำนงหรือหลักฐานที่แสดงเจตจำนงที่ชัดเจนของผู้ป่วยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ส่วนผู้ป่วยที่ไม่อยู่ในฐานะดังกล่าว การตัดสินใจของคณะบุคคลที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้หวังดีต่อผู้ป่วยอย่างสุจริตใจ อาทิ ญาติรวมทั้งแพทย์

หรือผู้ที่เกี่ยวข้องตามความจำเป็นอาจถือเป็นเงื่อนไขที่น่าจะสามารถใช้เป็นหลักในการพิจารณาในเรื่องนี้ได้

๒. แนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในโลกตะวันตก

ก่อนพิจารณาว่าพระพุทธรูปศาสนามองประเด็นเรื่องสิทธิที่จะตายอย่างไร ทั้งในกรณีของอัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาต ในลำดับนี้จะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในโลกตะวันตก ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพความคิดโดยทั่วไปเกี่ยวกับในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าโลกตะวันตกมีทัศนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการตายอยู่ ๒ กลุ่มหลัก คือ กลุ่มแนวคิดแบบเสรีนิยมและกลุ่มแนวคิดแบบอนุรักษนิยม แต่ละกลุ่มมีสาระแนวคิดโดยสรุป ดังนี้

๒.๑ แนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) แนวคิดแบบเสรีนิยมมองว่าสิทธิที่จะตายเป็นสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลัก ๒ ประการ คือมนุษย์มีสิทธิในชีวิตของตนเองและมนุษย์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผล แนวคิดแบบเสรีนิยมมองว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิในชีวิตและสิทธินี้เป็นสิทธิโดยธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม เมื่อทุกคนมีสิทธิในชีวิตหรืออีกความหมายหนึ่งก็คือเมื่อทุกคนเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง เขาย่อมมีสิทธิในการกำหนดตนเอง (right to self-determination) กล่าวคือผู้เป็นเจ้าของชีวิตสามารถเลือกที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปตราบเท่าที่เขาต้องการหรืออาจเลือกใช้สิทธิที่จะตายเมื่อเขาประสงค์ ฉะนั้นการใช้สิทธิในการตายไม่ว่าในรูปแบบของอัตวินิบาตกรรมหรือการุณยฆาตจึงไม่ใช่สิ่งที่ผิด เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นการใช้อำนาจโดยชอบธรรมของผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตเอง

ส่วนที่กล่าวว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะตายเพราะมนุษย์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลนั้น หมายความว่าในการตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดในชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจที่จะมีชีวิตอยู่หรือการตัดสินใจที่จะจบชีวิตลง ล้วนเป็นผลของการใช้เหตุผลอย่างดีที่สุดของคนๆ นั้น

มนุษย์ใช้เหตุผลแบ่งออกเป็นสองภาคใหญ่ๆ คือ ภาคแรกเราใช้เหตุผลเพื่อรักษาชีวิตให้รอดและยืนยาว มนุษย์ในโลกนี้จะใช้เหตุผลในภาคนี้เป็นส่วนใหญ่ในชีวิต ที่เราเรียนหนังสือ ทำงาน และเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองให้มีตำแหน่งที่สูงขึ้นทั้งในทางการงานและสังคมก็คือ การแสดงตัวของเหตุผลภาคนี้ แต่ในบางสถานการณ์ ชีวิตของเราไม่ได้งดงามอย่างที่หวัง เมื่อประสบความสูญเสียในระดับที่ทนได้ เหตุผลในภาคแรกจะยังแสดงตัวและมีบทบาทต่อชีวิตของเราอยู่ เหตุผลส่วนนี้จะกระตุ้นให้เราสู้ต่อไป แต่เมื่อใดก็ตามที่ปริมาณความสูญเสียนั้นเกินกว่าที่ชีวิตเราจะทนได้ เหตุผลภาคที่สองจะเริ่มแสดงตัว มันจะแนะเราว่าทำไมจึงทนอยู่เช่นนั้น ทำไมไม่หาทางหลุดพ้นออกมาจากปัญหานั้นเสียด้วยการยุติทุกสิ่งทุกอย่างลง เหตุผลในภาคที่สองนี้ทำหน้าที่สำคัญในชีวิตเราคือปกป้องไม่ให้เราบอบช้ำหรือทุกข์ทรมานจนเกินไป

(สมภาร พรหมพา, ๒๕๔๑: ๑๒๖-๑๒๗)

คนที่ฆ่าตัวตายหรือคนที่สมัครใจให้ทำการุณยฆาตก็คือคนที่ทำตามการชี้แนะของเหตุผลภาคที่สองนี้ ส่วนกรณีของการุณยฆาตแบบปราศจากความสมัครใจ แนวคิดแบบเสรีนิยมมองว่ายังสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือมนุษย์นอกจากจะใช้เหตุผลเพื่อเพื่อปกป้องตนเองแล้วในบางสถานการณ์เขาก็ใช้เหตุผลเพื่อปกป้องผู้อื่นด้วย แนวคิดแบบเสรีนิยมอธิบายว่าสมรรถนะที่เรียกว่าเหตุผลนี้มีอยู่ในทุกคน แต่ในบางคนสมรรถนะที่ว่านี้ไม่อาจแสดงตัวออกมาได้ด้วยเงื่อนไขบางประการ เช่น ยังเป็นทารก ปัญญาอ่อน อยู่ในอาการทาง

กายภาพบางอย่าง เช่น อยู่ในอาการโคม่า เป็นต้น หากคนเหล่านี้สามารถอยู่ในภาวะที่เหตุผลในตัวเขาแสดงตัวออกมาได้ ในฐานะที่คนกลุ่มนี้รักตนเองไม่ต่างจากคนทั่วไป เมื่อประสบความทุกข์ทรมานแสนสาหัส เขาเองย่อมตัดสินใจเลือกที่จะยุติชีวิตลงเช่นกัน การทำการุณยฆาตคนกลุ่มนี้ก็คือการตอบสนองความต้องการดังกล่าวนั้น (สมภารพรหมทา, ๒๕๕๑: ๑๒๗-๑๒๘)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่าสิทธิในการตายเป็นสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์มีสิทธิในชีวิตก็ย่อมส่งผลให้เขามีสิทธิในความตายได้ โดยปริยายอยู่แล้ว ที่สำคัญในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล การตัดสินใจจบชีวิตลงของมนุษย์ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้เหตุผลเพื่อปกป้องชีวิตของเขอย่างดีที่สุด นอกจากนี้ในบางโอกาสเขาก็ใช้เหตุผลเพื่อปกป้องชีวิตของผู้อื่นด้วย

๒.๒ แนวคิดแบบอนุรักษนิยม (Conservatism)

แนวคิดแบบอนุรักษนิยมมองว่ามนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะตาย เพราะมนุษย์ไม่ได้มีสิทธิในชีวิตหรือไม่ได้เป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ผู้ที่มีสิทธิหรือเป็นเจ้าของชีวิตอย่างแท้จริงก็คือพระเจ้า เหตุนี้สิทธิใดๆ รวมทั้งสิทธิที่จะตายจึงเป็นอำนาจของพระเจ้าเท่านั้น แนวคิดแบบอนุรักษนิยมโดยทั่วไปแล้วมักมีพื้นฐานมาจากศาสนาเทวนิยม (Theism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาคริสต์ แนวคิดแบบอนุรักษนิยมอีกนัยหนึ่งก็คือแนวคิดแบบคริสต์ แนวคิดนี้มองว่าสรรพสิ่งล้วนเกิดมาจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า ชีวิตของมนุษย์ก็เป็นสิ่งสร้างสรรค์อีกประการหนึ่งของพระเจ้าเช่นกัน เหตุนี้สิทธิในชีวิตมนุษย์จึงเป็นอำนาจเด็ดขาดของพระเจ้า ลมหายใจเริ่มแรกและลมหายใจสุดท้ายของมนุษย์ต้องเป็นไปตามประสงค์ของพระองค์เท่านั้น การที่มนุษย์กระทำการจบชีวิตเองโดยวิธีการใดๆ ที่ไม่ใช่แนวทางของธรรมชาติ (ที่เชื่อว่าเป็นการกำหนดของพระเจ้า) เท่ากับว่าเป็นการทำลายสมบัติของพระเจ้าอันแสดงถึงการปฏิเสธอำนาจ

สูงสุดของพระเจ้า การกระทำเช่นนั้นถือเป็นบาปที่รุนแรงมาก ดังทัศนะของ โทมัส อควินัส ที่กล่าวไว้ว่า

ชีวิตเป็นสิ่งที่พระเจ้าเป็นเจ้าของประทานให้แก่มนุษย์และขึ้นอยู่กับอำนาจของพระองค์ ผู้ซึ่งจะฆ่าและทำให้มีชีวิต ดังนั้นใครก็ตามที่ฆ่าตัวตายถือได้ว่าเป็นบาปต่อพระองค์ แม้แต่ใครที่ฆ่าทาสของผู้อื่นก็เป็นบาปต่อนายเจ้าของทาส ในฐานะที่เขาแย่งชิงอำนาจการตัดสินใจที่เขาไม่ได้รับมอบหมาย สำหรับเรื่องนี้เป็นของพระเจ้าเพียงลำพังที่จะพิพากษาถึงความตายและการมีชีวิตอยู่

(Thomas Aquinas, 1922: 204)

แนวคิดแบบอนุรักษนิยมมองว่า แม้การฆ่าตัววินิบาตกรรมหรือการุณยฆาตจะเป็นไปเพื่อลดความทุกข์ทรมานของมนุษย์ก็ไม่ใช้เหตุผลที่สมควรที่จะอนุญาตให้ทำได้ เพราะการยุติชีวิตลงเป็นการขัดขวางพระประสงค์บางประการของพระเจ้า เพราะความเจ็บปวดต่างๆ โดยเฉพาะจุดสุดท้ายของชีวิตเป็นการแสดงถึงความรักของพระเจ้าที่มีพระเมตตาให้มนุษย์ได้มีส่วนร่วมในความทุกข์ทรมานซึ่งครั้งหนึ่งพระคริสต์เคยมีให้แก่พระบิดามาแล้ว ในครั้งนั้นทรงยอมรับความทุกข์ทรมานและสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อไถ่บาปให้มนุษย์ต่อพระบิดา

กล่าวโดยสรุป แนวคิดแบบอนุรักษนิยมคัดค้านการให้สิทธิในการตายแก่มนุษย์ทุกกรณี โดยเสนอให้ยึดหลักการให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามครรลองหรือพระประสงค์ของพระเจ้าเท่านั้น แม้ในครรลองที่ว่่านั้นจะมีความทุกข์ทรมานอยู่ด้วยก็ตาม การจบของชีวิตต้องไม่ได้เกิดขึ้นจากความจงใจของผู้ใดโดยเฉพาะ เพราะการจงใจเพื่อกระทำการดังกล่าวนอกจากหมายถึงการละเมิดต่ออำนาจของพระเจ้าแล้วยังแสดงถึงการมองข้ามคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไปอย่างไม่สมควรจะเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการตายในโลกตะวันตกที่ได้กล่าวนี้ จะเห็นว่าเป็นแนวคิดที่อยู่กันคนละขั้วอย่างชัดเจน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการมีฐานความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างกัน ขณะที่แนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่ามีสิทธิที่จะตายเพราะมนุษย์มีสิทธิในชีวิตและเป็นผู้ที่มีเหตุผล แต่แนวคิดแบบอนุรักษนิยมกลับมองว่ามนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะตายเพราะมนุษย์ไม่มีสิทธิในชีวิตสิทธิในชีวิตเป็นของพระเจ้า แนวคิดทั้งสองนี้จะเป็นตัวแทนของแนวคิดอื่นๆ ในโลกได้หรือไม่ แนวคิดของพระพุทธศาสนาจะตรงกับแนวคิดใดระหว่างสองแนวคิดนี้หรือไม่ ตรงกับแนวคิดใดเลย เราจะพิจารณาประเด็นนี้กันต่อไป

๓. พระพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตาย

ก่อนจะไปถึงข้อสรุปว่าที่สุดแล้วพระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะตายหรือไม่ เราควรทำความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนว่าเมื่อกล่าวว่ามีสิทธิในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เราหมายความว่าอย่างไร โดยทั่วไปการอ้างสิทธิหรือการอ้างอำนาจอันชอบธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕: ๘๐๘) เหนือสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะไม่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่มีผู้อ้างอยู่ฝ่ายเดียว การอ้างสิทธิต้องเป็นการอ้างที่ประกอบด้วยผู้อ้างและคู่กรณีเสมอ ลองจินตนาการถึงสถานการณ์ที่หากมีเราอยู่ในโลกนี้คนเดียว หากเราจะใช้สอยสิ่งใดหรือยึดครองสิ่งใดในโลกนี้ เราคงใช้สอยหรือยึดครองสิ่งนั้นโดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องสิทธิใดๆ เว้นแต่เราจะเห็นว่าผู้อื่นอยู่ด้วย ผู้อื่นในที่นี้อาจหมายถึงมนุษย์คนอื่น เทวดา พระเจ้า หรือสิ่งใดก็ตามที่จัดเป็นฝ่ายอื่น จะเห็นว่าการถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิทธิเราสามารถพิจารณาได้เฉพาะในขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างฝ่ายต่างๆ เท่านั้น กล่าวอีกลักษณะหนึ่งการอ้างสิทธิก็คือการอ้างว่าระหว่างฝ่ายนี้กับฝ่ายนั้น ฝ่ายใดควรถือว่ามีสิทธิหรืออำนาจอันชอบธรรมในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในกรณีปัญหาสิทธิที่จะตาย ความหมายที่แท้จริงที่แฝงอยู่เมื่อกล่าวถึงปัญหานี้

คือระหว่างฝ่ายผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตกับฝ่ายอื่น ฝ่ายใดถือว่ามีสิทธิในการกำหนดหรือจัดการกับความตายนั้น การนำปัญหานี้มาพิจารณาในพระพุทธศาสนาก็เท่ากับเราได้ตั้งประเด็นปัญหาว่าระหว่างฝ่ายผู้เป็นเจ้าของชีวิตซึ่งประสงค์จะใช้สิทธิที่จะตายกับฝ่ายอื่น พระพุทธศาสนามองว่าฝ่ายใดที่ควรถือว่ามีสิทธิในการจัดการกับความตายนี้นั่นเอง

การค้นหาคำตอบในพระพุทธศาสนาว่าระหว่างฝ่ายผู้เป็นเจ้าของชีวิตซึ่งประสงค์จะใช้สิทธิที่จะตายกับฝ่ายอื่น ฝ่ายใดน่าจะถือว่ามีสิทธิในการจัดการกับความตายนี้นั้น เบื้องต้นต้องทำความเข้าใจเรื่องคู่กรณีหรือฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตายแต่ละประเภทให้ชัดเจนอีกครั้ง จะเห็นว่าทั้งในอัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาตสามารถจำแนกฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็น ๒ ฝ่ายเหมือนกัน คือฝ่ายผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตและฝ่ายอื่น ฝ่ายผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตหมายถึงฝ่ายที่มีความประสงค์หรือมีเจตจำนงที่จะใช้สิทธิที่จะตาย ส่วนฝ่ายอื่นในอัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาตอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง ฝ่ายอื่นในอัตวินิบาตกรรมหมายถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เป็นเจ้าของชีวิต อาจจะเป็นญาติมิตรและสังคมหรือรัฐ ฝ่ายอื่นในการุณยฆาตหมายถึงแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ ญาติมิตร และสังคมหรือรัฐต่อไปนี่เมื่อกล่าวถึงคู่กรณีจะกล่าวสั้นๆ เพียงฝ่ายที่เป็นเจ้าของชีวิตและฝ่ายอื่น

แม้อัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาตอาจแตกต่างกันในรายละเอียด กล่าวคือในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีในกรณีของอัตวินิบาตกรรมอาจดูไม่ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมเท่ากับกรณี การุณยฆาต เพราะในสถานการณ์ที่มีการทำอัตวินิบาตกรรมคู่กรณีอาจไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยกัน เฉพาะหน้า ผู้กระทำหรือฝ่ายที่เป็นเจ้าของชีวิตอาจกระทำลำพังเฉพาะตน อีกทั้งในบางกรณีคู่กรณีอาจไม่ได้เรียกร้องอำนาจหรือสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ได้ อย่างไรก็ตามในเชิงปรัชญาหรือในเชิงหลักการเราสามารถถามคำถามนี้ได้ ในขณะที่มีการกระทำการุณยฆาต คู่กรณีโดย

ส่วนใหญ่แล้วจะดำรงอยู่ด้วยกันเฉพาะหน้า และในเชิงข้อเท็จจริงเราสามารถเห็นการเรียกร้องหรือการถามถึงสิทธิอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องนี้ชัดกว่าอัตวินิบาตกรรม อย่างไรก็ตามประเด็นเหล่านั้นถือเป็นรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะประเด็นที่เราสนใจคือเรื่องสิทธิหรืออำนาจในการตัดสินใจ ไม่ว่ารายละเอียดของการกระทำแต่ละอย่างจะแตกต่างกันอย่างไร แก่นหลักของปัญหายังเป็นเรื่องเดียวกัน สิ่งที่น่าจะเป็นปัญหาที่ทำให้การทำความเข้าใจเรื่องนี้ไม่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากเมื่อกล่าวถึงเรื่องความตาย เรามักจะมีภาพหรือแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางจิตวิทยายิ่งกว่าประเด็นทางปรัชญาหรือเหตุผล ดังเรื่องที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องนี้ให้ชัดขึ้นผู้เขียนขอกล่าวถึงความหมายของสถานการณ์ที่เป็นโจทย์ที่เรากำลังพิจารณาเพิ่มเติม ดังเคยกล่าวแล้วว่าปัญหาสิทธิที่จะตายไม่ว่าจะเป็นอัตวินิบาตกรรมหรือการุณยฆาต ประเด็นปัญหาที่เราจะพิจารณาก็คือระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตกับฝ่ายอื่นฝ่ายใดควรมีสิทธิอำนาจในการตัดสินใจในการตาย หากฝ่ายผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตเป็นฝ่ายมีสิทธิอำนาจในการตัดสินใจในการตาย ก็หมายความว่าเราได้กระทำตามสิทธิที่ใครจะกล่าวหาว่าเราทำในสิ่งที่ไม่ใช่สิทธิของเขาไม่ได้ หากฝ่ายอื่นเป็นฝ่ายมีสิทธิอำนาจในการตัดสินใจในการตาย เช่นในกรณีของอัตวินิบาตกรรม ความหมายก็คือเรามีสิทธิที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตการทำอัตวินิบาตกรรม หากเขาอนุญาตความหมายก็คืออัตวินิบาตกรรมนี้สามารถทำได้ เพราะเขาอนุญาต หากเขาปฏิเสธความหมายก็คือเรามีสิทธิอันชอบธรรมที่จะปฏิเสธ ถ้ามีการกระทำอัตวินิบาตเกิดขึ้นก็แสดงว่ามีการละเมิดเกิดขึ้น เราสามารถกล่าวหาตลอดจนประณามว่าผู้ที่ตัดสินใจกระทำอัตวินิบาตกรรมเป็นผู้ไม่เคารพสิทธิหรือละเมิดสิทธิของเขา หากเราสามารถติดต่อสื่อสารไปที่โลกหลังความตายที่ผู้กระทำอัตวินิบาตกรรมนั้นไปอาศัยอยู่ เราสามารถติดต่อสื่อสารไปเพื่อให้

การดำเนินการเพื่อเอาผิดผู้กระทำอัตวินิบาตกรรมฐานละเมิดสิทธิของเขา ในกรณีของการุณยฆาตความหมายก็คือเรามีสิทธิที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตการทำการุณยฆาต หากเขาอนุญาตความหมายก็คือการุณยฆาตนี้ทำได้เพราะเขาอนุญาต หากเขาปฏิเสธความหมายก็คือเรามีความชอบธรรมที่จะปฏิเสธหรือยับยั้งการทำการุณยฆาต ถ้ามีการทำเกิดขึ้นก็แสดงว่ามีการละเมิด เราสามารถแสดงสิทธิหรืออ้างสิทธิและมีความชอบธรรมดำเนินการเรียกร้องสิทธิได้คล้ายกรณีอัตวินิบาตกรรม

๓.๑ พระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องสิทธิหรือไม่

ก่อนที่จะพิจารณาว่าพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิที่จะตายอย่างไร ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาก่อนเดินไปสู่ข้อสรุปดังกล่าวคือในพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ (concept of right)^๕ หรือไม่ หากไม่มีแนวคิดนี้ การพูดถึงเรื่องสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นไปได้

ก่อนที่จะสรุปว่าในพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิหรือไม่ ผู้เขียนขอกล่าวถึงสถานการณ์ทางวิชาการเกี่ยวกับประเด็นนี้โดยสังเขป กล่าวคือในปัจจุบันแนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนาถือเป็นประเด็นที่ยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่มากในหมู่นักวิชาการ ความเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าวมีอยู่ ๒ ฝ่ายหลักๆ คือ ฝ่ายที่เห็นว่าไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนา เพราะแนวคิดเรื่องสิทธิซึ่ง

^๕ สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม, ความสำเร็จ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕: ๘๐๘) ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า right ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ rectus หมายถึง ตรง โดยที่คำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกอีกชั้นหนึ่งคือคำว่า orektos หมายถึง ตรงไป หรือ ดังตรง (Keown, Damien, 2011: online) กล่าวได้ว่า สิทธิ ก็คืออำนาจอันชอบธรรมหรือถูกต้องตรงตามความจริงของบุคคลในสิ่งหนึ่งสิ่งใด หากพิจารณาในแง่ปรัชญาแนวคิดเรื่องสิทธิถือเป็นแนวคิดที่ยอมรับความมีอยู่จริงของบุคคลและอำนาจของบุคคล

ถือว่าเป็นแนวคิดทางการเมืองของปรัชญาตะวันตกนี้มีเนื้อหาขัดแย้งกับหลักคำสอนสำคัญหลายเรื่องในพระพุทธศาสนา เช่น หลักอนัตตา หลักกรรม หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน เป็นต้น และฝ่ายที่เห็นว่าแนวคิดเรื่องสิทธิเป็นแนวคิดสากล แม้แนวคิดนี้จะไม่ถูกเน้นมากในพระพุทธศาสนา แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนมีแนวคิดสอดคล้องกับฝ่ายหลัง เหตุใดผู้เขียนจึงมีความเห็นเช่นนั้นจะขอชี้แจงเหตุผลนี้ในภายหลัง ลำดับนี้จะขอกล่าวถึงทัศนะของฝ่ายที่มองว่าพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิก่อน

ผู้ที่มองว่าพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิมีอยู่หลายคน อาทิ พงศ์ศิริ ศรีวรรณและบุญธรรม พูลทรัพย์ เป็นต้น พงศ์ศิริ กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า

คำสอนในพุทธศาสนาไม่มีลักษณะ

สำคัญของมโนทัศน์เรื่องสิทธิ และมโนทัศน์เรื่องสิทธิมีพื้นฐานความคิดจากการให้ความสำคัญหรือความยึดติดในตัวตนบุคคล และปัจเจกนิยมซึ่งเป็นลักษณะที่ขัดแย้งกับหลักธรรมพื้นฐานในพุทธศาสนาที่เน้นถึงความไม่ยึดติดกับตัวตนและการมองทุกสิ่งว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวมโดยไม่มีสิ่งใดสำคัญหรืออยู่ได้ด้วยตนเองเพียงผู้เดียวโดยไม่พึ่งคนอื่น ดังนั้นพุทธศาสนาจึงไม่มีมโนทัศน์เรื่องสิทธิ

(พงศ์ศิริ ศรีวรรณ, ๒๕๔๖: ๘๗-๘๘)

ส่วนบุญธรรมเห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิในแง่ที่ว่าแนวคิดเรื่องสิทธิและระบบศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากันไม่ได้ เพราะแนวคิดเรื่องสิทธิเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่คำนึงถึงการได้ประโยชน์โดยการเรียกร้องจากผู้อื่น ในขณะที่

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรมซึ่งสาระคำสอนในเรื่องนี้ไม่มีการเรียกร้องต่อผู้อื่น บุญธรรมกล่าวว่า

...ความสัมพันธ์ในเรื่องสิทธิเป็น

ความสัมพันธ์ที่คำนึงถึงการได้ประโยชน์กับการเรียกร้อง เพื่อให้ได้ประโยชน์นั้นตรงนี้จะต่างกับพุทธศาสนาอย่างชัดเจนอันเนื่องมาจากหลักการทางพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรมได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ผู้ใดหว่านพืชเช่นไร เขาผู้นั้นย่อมได้รับผลจากการหว่านนั้น กรรมใดใครก่อกรรมนั้นผู้นั้นรับ ความสัมพันธ์ที่คำนึงถึงในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของตัวผู้กระทำกับการรับผลของการกระทำโดยตัวผู้กระทำ

(บุญธรรม พูลทรัพย์, ๒๕๓๓: ๒)

จากทัศนะของผู้ที่เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิที่ยกมาข้างต้นนี้ แม้จะเป็นทัศนะที่น่าสนใจแต่หากพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่ามีปัญหาอยู่มาก อาทิ ทัศนะของพงศ์ศิริ ผู้เขียนเห็นว่าการอ้างเหตุผลเช่นนี้ แม้ผู้อ้างจะได้อ้างโดยยกสิ่งที่มีลักษณะที่ขัดแย้งกัน เช่น ความเป็นอัตตาและอนัตตามาแสดงให้เห็นและสองอย่างนี้ก็ขัดแย้งกันจริง แต่การอ้างนี้ก็ไม่ได้ถูกต้องเพราะเป็นการอ้างที่ขาดการคำนึงถึงระดับสัจจะของเนื้อหาที่น่ามาอ้าง กล่าวคือโดยทั่วไปแล้วการเปรียบเทียบใดๆ จะมีความหมายก็ต่อเมื่อสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบนั้นต้องอยู่ในประเภทเดียวกันหรือเป็นสัจจะระดับเดียวกัน สิ่งที่ต้องยอมรับก็คือเนื้อหาของแนวคิดเรื่องสิทธิเป็นเนื้อหาที่อยู่ในระดับโลกียะหรือสมมุติสัจจะ เพราะเป็นเนื้อหาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับในเรื่องตัวตนบุคคล ส่วนเนื้อหาของพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่อยู่ในระดับโลกียะหรือสมมุติสัจจะและโลกุตระหรือปรมัตถสัจจะ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ

นำเนื้อหาซึ่งเป็นเนื้อหาระดับสมมุติสัจจะที่ว่าด้วยฐานะของผู้มีสิทธิซึ่งมีฐานะเป็นอัตราของแนวคิดเรื่องสิทธิมาเปรียบเทียบกับอัตราที่คิดว่าด้วยสถานะของบุคคลในระดับอภิปรายในทัศนะของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเนื้อหาในระดับปรมาตมสัจจะ ซึ่งโดยหลักการถือเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้

ส่วนทัศนะของบุญธรรมก็เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่าการมองว่าการเรียกร้องต่อผู้อื่นขัดกับคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาถือเป็นการตีความที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะตามหลักพระพุทธศาสนาไม่มีการกระทำใดที่กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ขัดกับคำสอนเรื่องกรรม เพราะการกระทำทุกอย่างของมนุษย์ทั่วไปที่กระทำด้วยเจตนาที่มีสภาพเป็นกรรมโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นทั้งการเรียกร้องหรือไม่เรียกร้องต่อผู้อื่นต่างก็จัดเป็นกรรมเสมอกัน เหตุนี้จึงกล่าวไม่ได้ว่าการเรียกร้องต่อผู้อื่นขัดกับคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา หากประสงค์จะระบุว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ สิ่งที่ต้องทำจึงเป็นเพียงการอธิบายให้ได้ว่าสิ่งนั้นเป็นกรรมชั่วหรือเป็นอกุศลกรรมอย่างไรเท่านั้น ตามหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา การกระทำสามารถจำแนกคุณค่าออกเป็นสองอย่างหลักๆ คือ กรรมดีหรือกุศลกรรมและกรรมชั่วหรืออกุศลกรรม กรรมดีหรือกรรมชัวดังกล่าวนี้นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาที่ผลักดันให้เกิดกรรมนั้นๆ กรรมที่มาจากการผลักดันของเจตนาที่เนื่องมาจากกุศลมูลคือ อโลภะ โทสะ โมหะ จัดเป็นกรรมดี ส่วนกรรมที่มาจากการผลักดันของเจตนาที่เนื่องมาจากอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ โมหะ จัดเป็นกรรมชั่ว การเรียกร้องต่อผู้อื่นในเบื้องต้นต้องถือว่าเป็นการกระทำที่มีลักษณะกลางๆ ไม่ต่างกับการยืน เดิน นั่ง นอน พุดคุย ทักทาย ฯลฯ การเรียกร้องต่อผู้อื่นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ต่อเมื่อระบุได้ว่าผู้กระทำมีเจตนาในการเรียกร้องดังกล่าวนี้เป็นกุศลหรืออกุศล ซึ่งโดยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเรียกร้องต่อผู้อื่นของมนุษย์ในโลกนี้ก็ปรากฏชัดว่ามีทั้งสองลักษณะ อาทิ การเรียกร้องให้มนุษย์ทำสงคราม การเรียกร้องให้

มนุษย์สร้างสันติภาพ เป็นต้น เมื่อการเรียกร้องต่อผู้อื่นมีโอกาสเป็นได้ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว การเรียกร้องต่อผู้อื่นจึงสมควรได้รับการพิจารณาอย่างแยกแยะมิให้เหมารวมว่าต้องมีความหมายอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ นอกจากนี้การอ้างเหตุผลของบุญธรรมยังบกพร่องในแง่อ้างผิดประเด็น โดยเฉพาะการหยิบยกทัศนะที่ว่าผู้ใดทำกรรมเช่นใดผู้นั้นย่อมได้รับผลเช่นนั้นเพื่อเป็นข้ออ้างในการสรุปว่าศาสนาพุทธไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องต่อผู้อื่น ซึ่งโดยสาระสิ่งนี้มีใช้สิ่งที่จะสามารถนำมาปฏิเสธการเรียกร้องต่อผู้อื่น เพราะตามหลักพระพุทธศาสนาผู้อื่นไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะกำหนดผลของกรรมหรือวิบากกรรมให้เกิดขึ้นกับผู้กระทำกรรม สิ่งที่กำหนดคือกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติชนิดหนึ่ง ผู้อื่นเป็นเพียงบริบทหรือองค์ประกอบอย่างหนึ่งในการทำกรรมเท่านั้น การกล่าวถึงผู้อื่นในฐานะเทียบเท่ากับกฎแห่งกรรมจึงถือว่าไม่ถูกต้อง

ในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้อาจมีผู้ที่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิเช่นนี้อีกมาก และอาจจะเห็นด้วยโดยพื้นฐานเหตุผลที่แตกต่างจากนี้ก็ได้อีก อย่างไรก็ตามข้ออ้างของทั้ง ๒ ท่านที่ยกมานี้ถือเป็นข้ออ้างที่พอเพียงเพราะถือว่าได้อ้างในจุดที่เป็นประเด็นสำคัญพอสมควร แต่ไม่ว่าจะอ้างในจุดที่เป็นประเด็นสำคัญอย่างไรหากพิจารณาให้ดีก็จะพบข้อบกพร่องดังได้อธิบายไปแล้ว

จากการพิจารณาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ผู้เขียนเห็นว่าพระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องสิทธิ แม้จะไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องนี้ไว้อย่างตรง แต่คำสอนเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในเนื้อหาของพระพุทธศาสนาก็สะท้อนว่ามีแนวคิดดังกล่าว พระพุทธศาสนาอธิบายไว้ว่ามนุษย์เป็นสังขตธรรมหรือสิ่งปรุงแต่งอย่างหนึ่ง โดยปรุงแต่งจากสภาพธรรม ๒ ประเภทหลักคือ รูปธรรมและนามธรรมหรือกายกับจิต โดยกายเป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อารมณ์แต่ก็เป็นที่ตั้งของที่ตั้งอาศัยของจิต ส่วนจิตเป็นสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ (อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ไทย) ๒๕/๒๒๘/๒๒๐) ใน

การรู้อารมณ์ต่างๆ ของจิตนั้น พระพุทธศาสนาอธิบายว่า จิตมีกระบวนการเป็นไปตามกฎปฏิจจสมุปบาท (สูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค (ไทย) ๑๖/๒/๔-๘) กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนที่ไม่ใช่พระอรหันต์จะมีปฏิจรับรู้อารมณ์ต่างๆ โดยมีตัวตนของตนเป็นศูนย์กลาง ทุกครั้งที่มีการรับรู้ไม่ว่าด้วยช่องทางใดของอายตนะทั้ง ๖ ความหมายของการรับรู้ของมนุษย์จะมีลักษณะว่าฉันรู้อารมณ์นั้น ฉันรู้อารมณ์นี้ การสำนึกในความมีอยู่ของตนเองจึงเป็นการสำนึกถึงพื้นฐานที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน ความสำนึกในตนเองดังกล่าวนี้จะมีความพร้อมๆ กับความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ด้วยเหตุนี้ความหวงแหน ความยึดติดหรือที่เรียกว่าความรักตัว ความปรารถนาให้ตัวประสบสุขพ้นทุกข์จึงเกิดขึ้นตามมา ความจริงข้อนี้ไม่ใช่สิ่งลึกลับเพราะเป็นสิ่งที่มีความจริงซึ่งทุกคนสามารถพิสูจน์ได้โดยย้อนมองที่ตนเอง เมื่อพระพุทธศาสนาอธิบายว่าชีวิตเป็นเช่นนี้ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ทุกคนที่เป็นมนุษย์ปกติก็พิสูจน์ได้เช่นนี้เช่นกัน การกล่าวว่าในพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิจึงเท่ากับเป็นการกล่าวว่าพระพุทธศาสนาปฏิเสธธรรมชาติพื้นฐานของชีวิต หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าเพราะพระพุทธศาสนาเข้าใจข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ดีนั่นเอง พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนให้มนุษย์ออกมาจากการครอบงำของการยึดติดในตัวตน ในเชิงตรรกะการออกจากสิ่งที่ไม่ดี หรือออกจากความว่างเปล่าเป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ได้

นอกจากนี้คำสอนเรื่องหลักการไม่ละเมิดผู้อื่นในพระพุทธศาสนายังถือเป็นข้อพิสูจน์สำคัญอีกประการหนึ่งในเรื่องนี้ ดังเป็นที่รู้กันทั่วไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดจากการตรัสรู้หรือการเข้าไปรู้แจ้งในกฎเกณฑ์และกลไกความเป็นไปของธรรมชาติอย่างรอบด้านของพระพุทธเจ้า เหตุนี้ในคำสอนทุกเรื่องของพระพุทธองค์ก็จึงสามารถสาวหรือสืบค้นถึงเหตุผลตามธรรมชาติของเรื่องนั้นๆ ได้ หากกล่าวว่าในพระพุทธศาสนาไม่มีแนวคิดเรื่องสิทธิ แล้วสิ่งใดจะเป็นเหตุผลที่พอเพียงที่จะใช้อธิบายถึง

เหตุที่เราต้องละเว้นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือชีวิตอื่น ในอัฐปนาสิกธรรมซึ่งเป็นธรรมที่เป็นที่มาของการบัญญัติศีล ๕ มีสาระที่ชี้ชัดว่าเหตุที่เราไม่ละเมิดผู้อื่นก็เพราะผู้อื่นเขามีสิ่งบางอย่างที่เราต้องคำนึง ดังมีพุทธดำรัสว่า

พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ธรรมบรรยายที่ควรน้อมเข้ามาในตน เป็นอย่างไร คือ อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ‘เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเรา ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้นก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร’...ข้อที่บุคคลพึงถือเอาสิ่งของของเราที่เราไม่ให้ด้วยอาการขโมยนั้น...ข้อที่บุคคลพึงประพฤติล่วงภรรยาของเรา...ข้อที่บุคคลพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการพูดเท็จนั้น...ข้อที่บุคคลพึงยุยงเราให้แตกจากมิตรด้วยการพูดส่อเสียดนั้น...ข้อที่บุคคลพึงพูดกับเราด้วยคำหยาบนั้น...ข้อที่บุคคลพึงพูดกับเราด้วยการพูดเพ้อเจ้อ ไร้ประโยชน์นั้น...สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร’

(สูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (ไทย) ๑๘/๑๐๐๓/๕๐๒-๕๐๔)

จะเห็นว่าสิ่งที่เราต้องคำนึงเพื่อจะได้ไม่ละเมิดผู้อื่น เพราะผู้อื่นไม่ใช่ความว่างเปล่า ผู้อื่นเป็นสิ่งที่มีความจริง และความมีอยู่จริงของผู้อื่นนั้นมีความหมาย ความหมายหนึ่งที่เรานึกในฐานมนุษย์ที่มีสติปัญญาสามารถเข้าใจได้ก็คือผู้อื่นมีความรักสุขเกลียดทุกข์ไม่แตกต่างจากเรา และสิ่งที่พื้นฐานรองรับความรักสุขเกลียดทุกข์ของเขาก็คืออำนาจของความรักในตัวตนของเขา ซึ่งก็คือสิ่งเดียวที่มีในเราเช่นกัน อำนาจของความรักในตัวตนของตนเองคือสิ่งที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นคุณสมบัติ เป็นสิทธิหรือเป็นคุณค่าที่ผู้อื่นต้องคำนึง หากสิทธิหรือคุณค่านั้นไม่มีจริงโดยความน่าจะเป็นผลของการละเมิดในสิ่งนี้ก็ไม่ควรมีอยู่จริง แต่ตามสภาพความเป็นจริงก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้น

หากสืบค้นถึงเหตุผลตามธรรมชาติของการละเว้นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือชีวิตอื่นในเนื้อหาของพระพุทธศาสนา เห็นได้ว่าในแง่หนึ่งก็เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นถูกผลักดันด้วยอกุศลธรรมซึ่งจะส่งผลให้ผู้กระทำเป็นทุกข์และเศร้าหมอง และอกุศลธรรมที่ได้ชื่อว่าเป็นอกุศลธรรมก็ไม่เป็นเพียงเพราะทำให้ผู้ละเมิดต้องเป็นทุกข์และเศร้าหมองเท่านั้น ในด้านหนึ่งเป็นเพราะเป็นการละเมิดอำนาจหรือสิทธิของผู้อื่นด้วย คงไม่สมเหตุสมผลหรือสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา หากจะมองว่าความเป็นทุกข์หรือเศร้าหมองที่เกิดแก่ผู้ละเมิดผู้อื่นนั้น ไม่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้ที่เขาละเมิด เพราะผู้ถูกละเมิดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการละเมิด การปฏิเสธบทบาทความสำคัญของผู้ถูกละเมิดในแง่หนึ่งก็คือการปฏิเสธหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา อันได้แก่หลักการของปฏิจจสมุปบาทที่กล่าวว่าสิ่งทั้งหลายล้วนเกี่ยวข้อสัมพันธ์กัน ดังการประพจน์ต่อบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ประพจน์ต่อพระอรหันต์กับปุถุชน ไม่ว่าจะประพจน์สิ่งที่ปฏิจจสมุปบาทหรืออกุศลธรรมก็ยังมีผลต่อผู้ประพจน์แตกต่างกันดังเป็นที่ทราบกันดี

๓.๒ ข้อพิสูจน์แนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนา

จากการพิจารณาเนื้อหาของพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องสิทธิในพระพุทธศาสนาและรายละเอียดเกี่ยวกับอติวินิบาตกรรมและการุณยฆาต ผู้เขียนเห็นว่าตามหลักพระพุทธศาสนามนุษย์มีสิทธิที่จะตาย และมนุษย์ที่กล่าวถึงนั้นหมายถึงฝ่ายผู้เป็นเจ้าของชีวิต หรือหากจะกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของชีวิตที่มีสิทธิอันชอบธรรมในการจัดการหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับความตายของตน อย่างไรก็ตามการมีสิทธิที่ว่านี้ไม่ได้ครอบคลุมอติวินิบาตกรรมและการุณยฆาตทุกชนิด อติวินิบาตกรรมชนิดที่ขอให้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำ (Assisted Suicide) และการุณยฆาตทางตรง (Active Euthanasia) เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ที่กล่าวว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นเพราะตามหลักพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนอกจากจะมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่แล้วเขายังมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยจิตที่เป็นปกติสุข สิ่งหนึ่งที่เป็นอุปสรรคความปกติสุขของจิตคือการทำปาณาติบาตหรือการทำให้ชีวิตสัตว์อื่นต้องล่วงไปแม้จะเป็นการทำตามความประสงค์ของผู้ตายเองก็ตาม ความตายนั้นก็ยังได้ชื่อว่าสำเร็จลงได้เพราะความพยายามของผู้อื่น ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าไม่เป็นธรรมต่อผู้อื่นที่จะต้องทำเช่นนั้น ฉะนั้นเฉพาะอติวินิบาตกรรมชนิดที่กระทำด้วยตนเองและการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เท่านั้นที่จัดเป็นสิทธิที่สามารถกระทำได้ นับแต่นี้เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ผู้เป็นเจ้าของชีวิตมีสิทธิที่จะตาย ผู้เขียนมุ่งหมายเฉพาะอติวินิบาตกรรมที่กระทำด้วยตนเองและการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เหตุที่ผู้เขียนมีทัศนะเช่นนี้ ผู้เขียนมีเหตุผล ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ มนุษย์มีชีวิตในตัวตน ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าพระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่อง

สิทธิ เมื่อพระพุทธานุภาพมองว่ามนุษย์มีสิทธิในชีวิตหรือเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง หากจะถามว่าพระพุทธานุภาพมองว่ามนุษย์มีสิทธิในการจัดการชีวิตด้วยหรือไม่ จะเห็นว่าถ้าพิจารณาประเด็นนี้ตามครรลองของเหตุผล คำตอบที่ได้ไม่น่าจะเป็นอื่นนอกจากมนุษย์ต้องสามารถจัดการชีวิตของตนเองได้แน่นอน เพราะโดยทั่วไปเมื่อกล่าวว่ามีใครเป็นเจ้าของสิ่งใด ความหมายที่แฝงอยู่คือผู้นั้นย่อมมีสิทธิจัดการสิ่งนั้นได้ หากมนุษย์ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของชีวิตไม่มีสิทธิหรืออำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง คำว่าเจ้าของก็คงไม่มีความหมายใดและการจัดการชีวิตดังกล่าวนี้โดยความหมายที่สมบูรณ์ย่อมหมายถึงความตายด้วย เพราะความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดังนั้นหากพิจารณาธรรมชาติพื้นฐานของชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธานุภาพในประเด็นเรื่องสิทธิในชีวิตผนวกกับการพิจารณาหลักการการอ้างเหตุผลที่ส่วนทั้งหลายของการอ้างเหตุผลย่อมไม่ขัดแย้งกันเอง ย่อมกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธานุภาพมองว่ามนุษย์มีสิทธิในชีวิต พระพุทธานุภาพก็ต้องมองว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อย่างแน่นอน

ประการที่ ๒ มนุษย์เป็นผู้ที่รักตนมากที่สุด
ความจริงข้อนี้นอกจากจะเป็นข้ออ้างสำคัญสำหรับยืนยันความมีสิทธิในชีวิตของมนุษย์แล้ว ในแง่หนึ่งสิ่งนี้ยังถือเป็นเหตุผลสำคัญที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดมนุษย์จึงควรมีสิทธิที่จะตายได้โดยตรงด้วย ธรรมชาติของความเป็นผู้ที่รักตนเองอย่างยิ่งของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธานุภาพกล่าวไว้ชัดเจนว่า “บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่ไหน ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย...” (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๑๓๗)

จากความจริงข้างต้นนี้ทำให้เราต้องยอมรับความจริงบางอย่างเพิ่มเติมอีกข้อหนึ่งซึ่งจะเป็นเหตุผลสำคัญที่เราไม่อาจปฏิเสธสิทธิที่จะตายของมนุษย์ได้ กล่าวคือเมื่อมนุษย์เป็นผู้ที่รักตนเองยิ่งกว่าผู้ใด โดยหลักความจริงในข้อนี้มนุษย์จึงเป็นผู้ที่ไม่อาจประสงคร้ายต่อตนเอง เหตุ

นี้สิ่งใดๆ ที่เขาเลือกย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเขาเสมอ ดังนั้นเขาจึงควรมีสิทธิที่จะเลือกสิ่งใดๆ ให้แก่ชีวิตเขาเอง ตราบเท่าที่การเลือกนั้นไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ความในข้อนี้จะเข้าใจได้ง่ายขึ้นหากเราลองพิจารณาถึงความน่าจะเป็นเมื่อมีบุคคล ๒ ฝ่าย สมมุติเรียกว่าฝ่าย ก. และฝ่าย ข. ในสถานการณ์ที่ทั้งฝ่าย ก. และฝ่าย ข. ต้องร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยที่การตัดสินใจครั้งนี้จะมีผลกระทบต่อกันฝ่ายหนึ่งคือ ฝ่าย ก. หากทั้งสองฝ่ายมีสติสัมปชัญญะหรือมีวุฒิภาวะเป็นปกติทั้งคู่ ฝ่ายที่เราไม่อาจสงสัยได้เลยว่าจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดก็ย่อมจะเป็นฝ่าย ก. หากเราจะนึกไปถึงข้อเท็จจริงที่ว่าบางครั้งมนุษย์ก็ไม่ได้เลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้ตนเองได้จริงๆ เสมอไปซึ่งก็เป็นความจริง มีบางครั้งที่มนุษย์อาจเข้าใจผิดพลาดในเรื่องสิ่งที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตามประเด็นที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้เป็นประเด็นเพียงว่าระหว่างตนเองกับผู้อื่นฝ่ายใดจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดได้ดีที่สุด ไม่ใช่ประเด็นว่าทุกครั้งที่มีมนุษย์เลือกสิ่งต่างๆ ที่ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเขาเคยเลือกผิดพลาดหรือไม่ หรือหากจะพิจารณาในแง่นี้จริง ถ้าถามว่าจำนวนครั้งที่เท่ากันหากให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันเลือก ฝ่ายที่มีจำนวนครั้งของการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดมากที่สุดเชื่อว่ายังต้องเป็นฝ่าย ก. หรือฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการเลือกหรือผู้เป็นเจ้าของชีวิตอยู่ดี เมื่อเป็นเช่นนี้ก็นับว่าสมเหตุสมผลที่มนุษย์ฝ่ายที่เป็นเจ้าของชีวิตจะมีสิทธิในตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับชีวิตของตน การยกสิทธินี้ให้กับฝ่ายอื่นจึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็น

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการประยุกต์หลักการนี้มาใช้กับปัญหาสิทธิที่จะตายในแง่หนึ่งก็คือเมื่อมนุษย์บางคนหรือบางกลุ่มเลือกใช้สิทธิที่จะตาย ไม่ว่าโดยวิธีอัตวินิบาตกรรมหรือการุณยฆาตทางอ้อมโดยสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เราจะมองว่าสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตของมนุษย์ได้อย่างไร เพราะโดยทั่วไปความตายถือเป็นสิ่งที่มีความหมายเชิงลบสำหรับชีวิต เราจะเข้าใจปัญหานี้ชัดเจนขึ้นหากเราพิจารณาให้ดีเกี่ยวกับการตัดสินใจหรือ

การประเมินค่าสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ จะเห็นว่าทุกครั้งที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกสิ่งใด ดังเคยกล่าวแล้วว่ามนุษย์ในฐานะผู้ที่รักตนเองเป็นอย่างยิ่งนั้นย่อมจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเองเสมอ ประเด็นที่เราต้องเข้าใจและยอมรับเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่งก็คือ สิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์คนใด ย่อมมาจากการเปรียบเทียบจากทางเลือกที่เขา กำลังเผชิญอยู่นั้นเสมอ โดยทั่วไปความตายไม่ใช่ทางเลือกที่ดี การที่ความตายถูกประเมินว่าไม่ใช่ทางเลือกที่ดี เป็นเพราะในสถานการณ์เช่นนั้นการมีชีวิตอยู่เป็นทางเลือกที่ดีกว่า แต่บางสถานการณ์สำหรับมนุษย์บางคนการมีชีวิตอยู่อาจทุกข์ทรมานเกินกว่าที่เขาจะทนทนได้ หรือในกรณีการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) การประเมินว่าครอบครัวหรือผู้ที่รับผิดชอบดูแลต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจจากการยืดความตายของเขาออกไปอาจสร้างความทุกข์ทรมานแก่เขา ยิ่งกว่าการเผชิญกับความตาย ความตายจึงถูกประเมินว่าเป็นทางเลือกที่ดีกว่า ประเด็นปัญหาในเรื่องนี้จึงมีเพียงว่าเมื่อเราตัดสินใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ เราตัดสินใจจากมุมมองของเราเพียงอย่างเดียวเท่านั้นหรือเราได้พยายามตัดสินใจผ่านมุมมองของผู้อื่นด้วย เมื่อความรับผิดชอบของการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นคือการเข้าใจผู้อื่น การตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับผู้อื่นต้องกระทำด้วยความเข้าใจเช่นกัน เมื่อมนุษย์ที่เกิดมาแต่ละคนไม่ได้มีสภาพความเป็นอยู่ สภาพจิตใจ ตลอดจนจนประสบการณ์หรือตกอยู่ในสถานการณ์ที่เท่ากันหรือคล้ายกันในทุกแง่มุม ก็เป็นธรรมดาที่การประเมินสิ่งต่างๆ จะแตกต่างกันไป ดังนั้นการมองว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตก็จึงเป็นเรื่องอัตวิสัยของแต่ละคนโดยแท้ ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือเมื่อมนุษย์คนหนึ่งได้ตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งในฐานะสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเขา ซึ่งอาจจะแตกต่างจากมุมมองของเราหรือไม่ก็ตาม สิ่งนี้ควร จะได้รับการเคารพหรือไม่ หากความหมายของการเคารพผู้อื่น คือการเคารพในเจตจำนงของเขา การเคารพในเจตจำนง

ที่จะตายของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่ผู้ยึดมั่นในการเคารพผู้อื่นอย่างแท้จริงไม่สามารถปฏิเสธได้เช่นกัน กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาทัศนะของพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์เป็นผู้ที่รักตนมากที่สุด ฉะนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะสรุปว่าพระพุทธศาสนาเห็นด้วยหรือยอมรับในเรื่องสิทธิที่จะตายของมนุษย์

ประการที่ ๓ มนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบตนเอง

พระพุทธศาสนามีคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์หลากหลายแง่มุม แง่มุมที่สำคัญประการหนึ่งคือมนุษย์คือผู้ที่รับผิดชอบตนเอง กล่าวคือพระพุทธศาสนามองว่าการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ไม่ว่ากุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ล้วนมาจากเจตนาของมนุษย์เองทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้เขาจึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบกรรมนั้น ความในข้อนี้มีว่า “บุคคลทำกรรมใด ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขา...” (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๕๙) หรือ “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔) การรับผลของกรรมนั้นในอีกแง่หนึ่งก็คือการผู้ที่รับผิดชอบตนเอง เมื่อมนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบตนเองหรือกล่าวให้ชัดคือเมื่อมนุษย์เป็นผู้ที่ไม่มีผู้ใดสามารถรับผิดชอบชีวิตของเขาได้ นอกจากตัวเขา ดังนั้นจึงเป็นการชอบธรรมที่เขาจะตัดสินใจกระทำสิ่งทั้งหลายที่ไม่ละเมิดสิทธิคนอื่นด้วยตัวเอง เป็นเรื่องไร้เหตุผลกระทั่งเป็นเรื่องขัดจริยธรรมที่ควรจะเป็น หากมนุษย์อื่นซึ่งไม่สามารถรับผิดชอบชีวิตของผู้อื่นได้จะเป็นผู้กำหนดหรือตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดเกี่ยวกับชีวิตผู้อื่น ความปรารถนาดีระหว่างมนุษย์ด้วยกันเป็นสิ่งที่อยู่จริงและถือเป็นสิ่งดีงามในความสัมพันธ์ของมนุษย์ แต่ไม่ใช่เหตุผลที่พอเพียงที่จะใช้เป็นเหตุผลให้การตัดสินใจแทนผู้อื่นเป็นสิ่งที่ชอบธรรม บทบาทที่ผู้อื่นสามารถกระทำได้บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงเป็นเพียงการให้คำแนะนำหรือการชี้แนะเท่านั้น

ความเป็นผู้รับผิดชอบตนเองของมนุษย์นี้ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์สามารถรับผิดชอบตัวเองได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกสถานการณ์หรือทุกกรณี ความผิดพลาดยังคงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้เสมอกับมนุษย์ที่ยังไม่สมบูรณ์ทุกคน ดังกรณีการใช้สิทธิที่จะตายที่กำลังกล่าวถึงนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าผลลัพธ์จากการใช้สิทธินี้จะส่งผลดีต่อผู้ใช้สิทธินี้เสมอไป อย่างไรก็ตามหากเราจะได้ย้อนกลับไปพิจารณาถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาในส่วนที่กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตซึ่งว่าด้วยเรื่องปัญญาญาณหรือการรู้แจ้ง เราจะเห็นว่าความผิดพลาดไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเสมอไป เพราะความผิดพลาดในแง่หนึ่งก็คือบทเรียนที่จะทำให้มนุษย์เติบโตขึ้นทางสติปัญญาได้เช่นกัน ความเป็นผู้รับผิดชอบตนเองของมนุษย์ในแง่หนึ่ง จึงหมายถึงความเป็นผู้รับผิดชอบและรับชอบในทุกประการที่เขาทำ โดยที่ผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่ว่าจะดีหรือร้าย เป็นความสุขหรือความทุกข์ แต่ในที่สุดจะสั่งสมเป็นบทเรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ยิ่งขึ้น และนั่นจะเป็นปัจจัยหนุนเสริมชีวิตเขาให้เคลื่อนสูงขึ้นไปตามลำดับเช่นกัน การตัดสินใจใดๆ ในชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง ในแง่หนึ่งก็คือการสร้างการเรียนรู้ที่มาจากตัวเขา มนุษย์ในฐานะผู้ที่ได้รับผลจากการเรียนรู้จากสิ่งดังกล่าว เหตุนี้การตัดสินใจทั้งหลายจึงควรเป็นสิทธิของเขาที่ผู้อื่นไม่ควรลิดรอนหรือแทรกแซง กล่าวโดยสรุปเมื่อพิจารณาทัศนะของพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบตนเองจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะสรุปว่าพระพุทธศาสนาเห็นด้วยหรือยอมรับในเรื่องสิทธิที่จะตายของมนุษย์

๔. บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดสิทธิที่จะตายในบริบทของพระพุทธศาสนา โดยอาศัยการวิเคราะห์จากทัศนะเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของพระพุทธศาสนาเอง พบว่าหากพิจารณาในเชิงเหตุผล สามารถกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยอมรับหรือเห็นด้วยกับสิทธิที่จะตาย ทั้งนี้

เพราะพระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีสิทธิในชีวิตของตน อีกทั้งมนุษย์ยังดำรงอยู่ในฐานะที่เราไม่อาจปฏิเสธสิทธิดังกล่าวนั้นได้คือการเป็นผู้ที่รักและรับผิดชอบต่อตนยิ่งกว่าผู้ใด อย่างไรก็ตามสิทธินี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงอัตวินิบาตกรรมและการุณยฆาตทุกชนิด อัตวินิบาตกรรมที่ร้องขอให้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำ (Assisted Suicide) และการุณยฆาตทางตรง (Active Euthanasia) เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้เพราะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เฉพาะอัตวินิบาตกรรมชนิดที่กระทำด้วยตนเองและการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เท่านั้นที่จัดเป็นสิทธิที่สามารถกระทำได้

ในเชิงทฤษฎีหากพิจารณาเทียบเคียงแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายของพระพุทธศาสนากับทัศนะของโลกตะวันตก จะเห็นว่าแนวคิดสิทธิที่จะตายของพระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกับแนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) มากกว่าแนวคิดแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) กระนั้นในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีกลุ่มแนวคิดทางปรัชญาทั่วไป พระพุทธศาสนาจึงสามารถพิจารณาเรื่องต่างๆ ได้หลากหลายมิติมากกว่ากลุ่มปรัชญาทั่วไป ดังกรณีเรื่องความตาย นอกจากจะพิจารณาในแง่สิทธิซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมแล้ว พระพุทธศาสนายังสามารถพิจารณาเรื่องนี้ในแง่จริยธรรม ซึ่งว่าด้วยธรรมชาติแท้จริงของความตายหรือในแง่จริยธรรมซึ่งว่าด้วยการตายที่ดีได้ด้วย ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนา สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนก็คือแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนานี้เป็นเพียงแนวคิดที่ยืนยันอำนาจของผู้กระทำเท่านั้น และเป็นอำนาจที่มีนัยยะในมิติของสังคมเป็นหลัก

เมื่อผลการพิจารณาในเชิงหลักการเป็นดังกล่าวนี้นั้นในส่วนของการปฏิบัติก็ย่อมต้องสอดคล้องกันไป กล่าวคือเมื่อพระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะตาย

พระพุทธศาสนาก็ต้องเห็นควรว่ามนุษย์ต้องตระหนัก และเคารพในสิทธิดังกล่าว การเคารพสิทธิที่จะตายนี้มีความหมายเบื้องต้นว่าเราต้องตระหนักว่ามนุษย์แต่ละคนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับความตายของตน เมื่อเกิดมีกรณีที่ใครใช้สิทธิดังกล่าว การกล่าวหาว่าเขากระทำสิ่งในสิ่งที่ไม่ใช่สิทธิย่อมเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงเรื่องสิทธิสิ่งที่ต้องตระหนักคือสิทธิเป็นเพียงกรอบพื้นฐานในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าสิ่งใดเป็นอำนาจของฝ่ายใด สิทธิมิใช่สิ่งรับประกันคุณค่าสูงสุดทางจริยธรรมของการกระทำแต่อย่างใด กล่าวคือเมื่อกล่าวว่ามีสิทธิที่จะตาย ความหมายในข้อความนี้เป็นแต่เพียงว่าระหว่างผู้เป็นเจ้าของชีวิตกับผู้อื่น ผู้เป็นเจ้าของชีวิตมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับความตายของเขาไม่ใช่ผู้อื่น ส่วนผลการตัดสินใจเกี่ยวกับความตายที่ว่านั้นจะเป็นเช่นไรเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือประเด็นเรื่องสิทธิ กระนั้นไม่ว่าผลการตัดสินใจเกี่ยวกับความตายดังกล่าวจะเป็นอย่างไรก็ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เป็นเจ้าของชีวิตที่ผู้อื่นจะใช้เป็นเหตุเพื่อแทรกแซงหรือละเมิดการใช้สิทธิของเขาไม่ได้ โดยนัยนี้ในเชิงสังคม หากสังคมชาวพุทธเคร่งครัดในหลักการของศาสนาของตนจริง ในแง่ปฏิบัติการปฏิเสธสิทธิที่จะตายถือว่าเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ นอกจากนี้สามารถกล่าวได้ว่าการผลักดันหรือการรณรงค์เรื่องสิทธิที่จะตายภายใต้กรอบของสิทธิมนุษยชนหรือกรอบของรัฐธรรมนูญในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะกรณีการปฏิเสธการรักษา (refuse medical treatment) ถือว่าไม่ได้ขัดแย้งกับหลักการของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด การละเมิดหรือ

การไม่ยอมรับการตัดสินใจของผู้อื่นในเรื่องต่างๆ ที่มักกระทำกันอยู่เสมอนั้น รวมทั้งการไม่ยอมรับการตัดสินใจที่จะตายของผู้อื่น แม้ในรูปแบบที่ไม่ละเมิดสิทธิใดๆ ของผู้อื่น อาทิ การฆ่าตัวตายหรือการุณยฆาตแบบทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) ส่วนหนึ่งมาจากวิถีคิดที่ว่าโลกนี้มีความถูกต้องอยู่ชุดเดียว การปฏิบัติที่ถูกต้องต้องเป็นการปฏิบัติที่คล้อยความถูกต้องชุดเดียวดังกล่าวนี้นั้น ความถูกต้องชุดเดียวนี้มีความชอบธรรมที่จะอยู่หรือครอบครองพื้นที่ของสังคมในฐานะเป็นบรรทัดฐานที่มนุษย์ทั้งหลายต้องยอมรับ ในขณะเดียวกันหากมีการปฏิเสธบรรทัดฐานดังกล่าว มาตรการเพื่อหยุดยั้งการกระทำดังกล่าว เช่น การตีค่าการกระทำที่แตกต่างจากบรรทัดฐานทั่วไปนั้นว่าเป็นสิ่งไม่ชอบธรรม ก็มักจะเกิดขึ้นตามมา อาทิ การสร้างวาทกรรมเชิงดูหมิ่น การฆ่าตัวตายหรือการทำการุณยฆาต วิถีคิดเช่นนี้ถือเป็นข้อจำกัดในการอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคมมนุษย์เสมอมา เพราะเป็นวิถีคิดที่แบ่งแยกกว่าใครคือผู้ถูกต้องและใครคือผู้ไม่ถูกต้อง ทั้งที่สิ่งทีควรจะเป็นควรเป็นเพียงแค่ความแตกต่างกันเท่านั้น การฆ่าตัวตายหรือการุณยฆาตทางอ้อมแบบสมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) แท้จริงเป็นเพียงการตายที่แตกต่างออกไปจากการตายโดยทั่วไป โดยที่ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากความแตกต่างของเหตุปัจจัยที่ซับซ้อนที่เราไม่ควรสรุปเอาง่ายๆ ตามความเคยชินโดยปราศจากการไตร่ตรองอย่างรอบคอบและรอบด้าน

รายการอ้างอิง

- บุญธรรม พูลทรัพย์. ๒๕๓๓. **ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย. / Buntham Phunsap. 1990. **Morality and Human Rights in Theravada Buddhist Philosophy**. M.A. Thesis in Philosophy, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- พงศ์ศิริ ศรีวรรณ. ๒๕๔๖. **มโนทัศน์เรื่องสิทธิในพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. / Phongsiri Siwanthana. 2003. **The Concept of Right in Buddhism**. M.A. Thesis in Philosophy, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / Mahachulalongkornrajavidyalaya. 1996. **Mahachulalongkornrajavidyalaya Thai Tipitaka**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๕. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. / The Royal Institute. 1982. **Phot Cananukrom Chabap Ratchabandittayasathan**. Bangkok: Akson Charoen That.
- _____. ๒๕๓๘. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. / _____. 1995. **Phot Cananukrom Chabap Ratchabandittayasathan**. 5th ed. Bangkok: Akson Charoen That.
- สมภาร พรหมทา. ๒๕๔๑. **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสเภณี ทำแท้ง และการุณยฆาต**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. / Somparn Promta. 1999. **Buddhism and Ethical Problems: Prostitute, Abortion and Euthanasia**. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Aquinas, Thomas. 1922. **Summa Theologica**. Translated from the fathers of the English Dominican Province. London: Burns, Oates and Washbourne.
- Audi, Robert. 1999. **The Cambridge Dictionary of Philosophy**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayo, David J. 1982. **Contemporary philosophical literature on suicide : A Review In Suicide and Ethics**. Edited by Margaret P. Battin and Ronald W. Maris. New York: Human Sciences Press.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

<http://en.wikipedia.org/wiki/Suicide>

<http://global.britannica.com/search?query=+Suicide+>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia>

<http://www.doctor.or.th/article/detail/1722>

<http://www.thefreedictionary.com/Mercy-killing>

<http://www.sarakadee.com/feature/2000/04/vote-support.htm>

<http://people.su.se/~nain4031/euthanasiaTHAI.htm>